

# Söfnunarstefna Landbúnaðarsafns Íslands

## 2018-2021

### ***Hlutverk***

Hlutverk Landbúnaðarsafns Íslands ses. er að gera skil sögu og þróun íslensks landbúnaðar með því að varðveita gögn, gripi og aðrar minjar um hana, og annast rannsóknir og fræðslu um viðfangsefnið. (*skv. 1. mgr. 3. gr. stofnskrár samþ. 14. febr. 2007*)

Áherslusvið Landbúnaðarsafns er búið sem framleiðslueining og umhverfi þess (sveitin). Ennfremur heimilið að því marki sem varðar vinnslu og meðferð afurða búsins. Tengdum sviðum, svo sem iðnvæddri úrvinnslu, flutningnum og samgöngum, svo og félagslegu umhverfi, er sinnt í þeim mæli sem viðráðanlegur er. Samráð og samvinnu skal hafa við við Þjóðminjasafn Íslands og aðra [opinbera] aðila er annast minjavernd og –vörslu í landinu, þ.m.t. byggðasöfn.

### ***Forsaga – Bakgrunnur***

Forverar safnsins, Búvélasafnið og þar áður Verkfærasafn, voru hin dæmigerðu gripasöfn. Velvildarmenn höfðu fært safninu einstaka gripi eða smásöfn þeirra, þar sem gripurinn sjálfur var hið sögulega verðmæti. Svo hraðfara voru breytingarnar að nánast flest sem til gamalla véla og verkfæra taldist hafði sögulegt gildi í einhverjum skilningi. Um söfnun á grundvelli sögulegra rannsókna var vart að ræða. Miklu réði að um væri að ræða „fyrsta tækið“ eða „eina tækið“ sem til landsins kom; líka að menn vildu varðveita traktorinn „sinn“ eða „hans NN.“ Engin ástæða er til þess að kasta rýrð að þessum söfnunarháttum því þeir hafa skilað safninu verðmætum gripum og góðvild og framsýni gefendanna/ safnaranna á safnið tilvist sína að mestu leyti að þakka.

Árið 1999 naut Búvélasafnið aðstoðar Þórs Magnússonar þáv. Þjóðminjavarðar við að setja saman drög að söfnunarstefnu. Varð hún til þess að skerpa meginstefnu safnsins auk þess að gera aðdrætti markvissari sem og mat á þeim gripum sem safninu boru boðnir. Þeirri stefnu hefur verið fylgt í helstu atriðum þótt áfram hafi borist gripir að frumkvæði gefenda.

Vegna rýmis og kostnaðar af ýmsu tagi er hins vegar ljóst að hlutasöfnun ein dugir ekki til þess að gera landbúnaðarsöguna sýnilega. Hér þarf að fylgja fordæmi landbúnaðarsafna og nýta fleiri leiðir til minjasöfnunar og –vörslu. Í eftirfarandi línum er m.a. stuðst við leiðbeiningar danska landbúnaðarsafnsins: *Kassations- og indsamlingspolitik samt strategi for dokumentation på Dansk Landbrugsmuseum, Gl. Estrup* eftir Jens Aage Søndergaard, museumsinspektør þar (2007).

### ***Söfnunarstefna Landbúnaðarsafns Íslands***

Íslensku munasöfnin, t.d. byggðasöfnin, geyma marga gripi sem tilheyrðu bústörfum eldri tíma. Hið sama á við höfuðsafnið, Þjóðminjasafn Íslands. Engin ástæða er til þess að Landbúnaðarsafn sinni þeim verkþætti sérstaklega en leiti fremur eftir samstarfi við þessa aðila um munalán vegna sýninga, rannsókna ofl. Hins vegar er hlutverk Landbúnaðarsafns á svið hins tæknivæddari landbúnaðar sem einkum kemur til sögu í kringum fyrri aldamót. Leitast verði við að fylgja þar sömu stefnu og t.d. Dansk landbrugsmuseum hefur lýst þannig:

*indsamlingen på Dansk Landbrugsmuseum [skal] i fremtiden være styret af forskning og undersøgelser. Det skal forstås således, at i forbindelse med forskningsprojekter, som ligger inden for de arbejdsområder, som Dansk Landbrugsmuseum skal genstandsdokumentere, der skal der udarbejdes et begrundet liste over genstande, som bør hjemtages til museets samlinger.*

Með öðrum orðum að reynt verði byggja söfnun og aðdrætti sem mest á rannsóknnum safnsins innan verksviðs síns. Þannig verði til skrá um þá muni sem mikilvægast er að bjarga undan tímans tönnum. Þótt efni og geta Landbúnaðarsafns bjóði ekki upp á mikið í þessum efnum sýnist hins vegar mega gera stefnu hinna dönsku kollega að viðmiðun þegar vöngum er velt yfir grip sem falur er til safnsins; að þá sé fylgt verkaröðinni:

*Ábending um grip >*

*Rannsókn á sögu gripsins og stöðu hans í sögulegri þróun >*

*Ákvörðun um töku gripsins >*

*Forvarsla / Geymsla / Sýning*

Á meðan rannsóknir á vegum Landbúnaðarsafns eru enn takmarkaðar er lagt til að söfnunarstefna þess miði að því að safnið geti sagt meginsögu landbúnaðarins og þá sérstaklega eftir að verktækni tók að breytast til nútímahátta. Þannig verði reynt að afla muna og varðveita sem varpa ljósi á einkennispætti hennar. Einkum skal því safna munum er falla undir eftirfarandi flokka:

- **Hestaverkfæri:** til jarðyrkju, heyskapar og flutninga. Hér undir flokkast m.a. aktygi á hesta, plógar, herfi, ávinnslu- og forartæki, hestasláttuvélar, snúnings- og rakstrarvélar fyrir hesta, hestakerra, heygrind, heysleði...

- **Dráttarvélar:** hinar fyrstu gerðir sem hingað fluttust og aðrar sem voru algengastar heimilisdráttarvélar fram um 1980; um yngri gerðirnar gildir strangt úrval þar sem algengi tegundar og umfangsmikil áhrif þeirra ráða vali. Áhersla er lögð á að ná mikilvægum verkfærum með dráttarvélunum, sjá hér síðar ...
- **Jarðýtur:** International TD6 og Caterpillar D2 með algengustu fylgihlutum og –verkfærum...
- **Skurðgröfur:** Priestman Cub (árgerð 1942), viðgerðargálgi...
- **Verkfæri til jarðræktar, heyskapar og flutninga,** tengd þeim dráttarvélum sem fyrr eru nefndar, heybindivél og heyhleðsluvagn, einnig rúllubindivél frá fyrsta innflutningsárinu...
- **Fóðrun og gripahirðing:** Algengustu áhöld, tæki, efni ofl. sem tengjast hirðingu gripa um ársins hring, sérstaklega nautgripa og sauðffjár, þar með gögn og búnaður talið vegna skýrsluhalds, heilsugæslu (dýralækningar) ofl...
- **Vélar til afurðavinnslu á sveitabýlum:** mjaltavélar með skyldum tækjum, skilvindur, vélstrokkar og aðrar smjörgerðarvélar ...
- **Tóvinnuvélar:** Spunavél (handknúin), rafknúinn spunarokkur, prjónavélar (hringprjónavél og hefðbundin) ...samráð haft við Ullarselið á Hvanneyri...
- **Mjólkurvinnsla:** Vélknúin áhöld til mjólkurvinnslu á búunum, frá komu skilvinnunnar...mjaltavélar og fulltrúar þeirrar tækni er henni fylgdi...
- **Efni og aðföng:** Umbúðir og aðrar minjar tilbúins áburðar, sáðvöru, fóðurs og annarra aðfanga landbúnaðarins...
- **Bílar til búverka:** Willys-jeppi af elstu gerð, sömuleiðis Land-Rover af elstu gerð og búverkfæri er þessum bílum fylgdu...
- **Innlend landbúnaðarverkfæri og verkfæri sérstaklega löguð að íslenskum aðstæðum og smíðuð af Íslendingum:** innlend hönnun t.d. heyskúffa, heyvagnar og sleðar, súgburrkunarbúnaður ofl. ....
- **Rannsóknar-, leiðbeininga og kennslusaga landbúnaðarins:** gögn og hverskonar áhöld er tengjast þekkingarsögu landbúnaðarins .... samráð haft við LbhÍ
- **Bækur, bæklingar, kyrrar myndir og kvikar, hljóðskrár, handrit** og önnur heimildagögn um búvélar, verkfæri, aðföng og efni, og tæki sem snerta safnmuni og verksvið safnsins...Hvað bækur snertir verði samráð haft við

*Bókasafn LbhÍ. Varðandi myndir skal samráð haft við Ljósmyndasafn Íslands/Þjóðm.safn og Kvikmyndasafn Íslands...*

Þar sem rýmisþörf margra sögulegra gripa er mikil skal leitast við að leysa varðveisluþörf þeirra með myndefni, nákvæmum mælingum og lýsingum (skrifuðum, hljóðrituðum, kvikmynduðum), módelgerð o.fl. eftir því sem fært þykir.

|                                                                                     | <b>Staða á sviði safns</b> | <b>Heimildir</b> | <b>Ástand</b>             | <b>Til á söfnum</b> | <b>Einkenni</b> |
|-------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------|------------------|---------------------------|---------------------|-----------------|
| <b>A</b>                                                                            | miðlæg                     | ríkulegar        | ágætt                     | aðeins til á LBSÍ   | varðveisluvert  |
| <b>B</b>                                                                            | miðlæg                     | fremur ríkulegar | sæmilegt                  | til á öðru safni    | varðveisluvert  |
| <b>C</b>                                                                            | styður aðra gripi          | miðlungs         | krefst lagfæringa         | all algengt         | varðveisluvert  |
| <b>D</b>                                                                            | styður aðra gripi          | fáar             | krefst mikilla lagfæringa | algengt             | algengt         |
| <b>E</b>                                                                            | utan sviðs                 | nær engar        | slæmt                     | mjög algengt        | algengt         |
| <i>Mat á verðmæti gripa/muna með hliðsjón af förgun, byggt á Söndergaard (2007)</i> |                            |                  |                           |                     |                 |

Við mat á forgangsroð við varðveislu gripa skal eftir því sem við á styðjast við matstöflu (sjá fskj. – fengið frá Dansk Landbrugsmuseum....).

Í samvinnu við Þjóðminjasafn/Þjóðháttasafn verði leitast við að safna þjóðhátalýsingum á mikilvægum búverkum 20. aldar, einkum hvað snertir jarðrækt, heyöflun og gripahirðingu. Hvað hestanoftkun snertir verði leitað eftir samvinnu við Sögusetur íslenska hestsins.

Stefnt er að því að skrá og vekja athygli á ræktunarminjum, gripahúsum og öðrum staðbundnum minjum landbúnaðarsögunnar, sem sérstaka búnaðarsögulega þýðingu eru taldar hafa, í samráði við hlutaðeigandi vörsluaðila s.s. Fornleifavernd ríkisins, Húsafriðunarnefnd, Þjóðminjasafn ....

*Að hluta byggt á drögum söfnunarstefnu frá 14. maí 1999 sem Bjarni Guðmundsson kennari og Þór Magnússon þjóðminjavörður gerðu fyrir þáverandi Búvélasafn á Hvanneyri og að mestu hefur verið fylgt síðan. Einnig ráðgjöf frá Dansk landbrugsmuseum ofl.*

Hvanneyri, 1. mars 2018

(RHJ)